

РЕЦЕНЗИЯ

**от д-р Красимира Петрова Даскалова,
професор (културна история на модерна Европа) във
Философски факултет на Софийския университет
«Св. Климент Охридски»**

**за научните трудове на доц. д.и.н Орлин Стаменов Събев,
представени за участие в конкурса за професор, обявен от
Института за балканистика с Център по тракология
«Проф. Александър Фол», БАН в професионално направление
2.2. История и археология, научна специалност
«Документалистика, архивистика, палеография, вкл.
историография и изворознание» за нуждите на Секция
«Културна история на балканските народи» при ИБЦТ, обявен в
«Държавен вестник», бр. 52/30.06.2017**

В обявения конкурс за професор за нуждите на Секция «Културна история на балканските народи» към Института по балканистика с Център по тракология «Проф. Александър Фол» участва само един кандидат – доц. д.н. Орлин Събев. Представените от кандидата материали са в съответствие с изискванията на закона и с Правилника на Научния съвет на ИБЦТ «Проф. Ал. Фол» към БАН относно Условието и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности и включва следните документи:

- * Автобиография;
- * Диплома за научната степен «Доктор на науките»;
- * Удостоверение за длъжността «доцент» (ст.н.с. II ст.);

- * Удостоверение за стаж по специалността;
- * Списък на публикациите;
- * Авторска справка за научните приноси на трудовете и за цитиранията;
- * Копия на публикациите;
- * Справка за изнесени доклади на научни форуми;
- * Справка за изнесени публични лекции;

Биографична справка за кандидата:

Орлин Събев е роден през 1970 г. Получава висше образование – с магистърска степен - във Филологическия факултет на Великотърновския университет «Св. св. Кирил и Методий» през 1995 г., специалност «Български език и история», а през 2000 г. защитава образователната и научна степен «доктор» по научна специалност «История на България» в Института по балканистика при БАН. От 2000 до 2001 г. е историк-проучвател в секция «Балканите XV-XIX век», а след това последователно н.с. II степен (2001-2004) и н.с. I ст. (2004-2005) в същата секция. От 2005 до 2013 г. Орлин Събев е ст.н.с. II степен, приравнена на «доцент», съгласно ЗРАСРБ. От 2013 г. до днес кандидатът е доцент в Секция «Културна история на балканските народи». През април 2015 г. доц. Събев успешно защитава и научната степен «доктор на науките» по научно направление 2.2. История и археология от област на висше образование 2. Хуманитарни науки, специалност «Нова и най-нова обща история». Академичното «гражданство» на доц. Събев включва заемането на научни и административни длъжности в Института за балканистика: научен секретар (2008-2011); ръководител на секция «Балканите XV-XIX век» (януари-октомври 2010 г.); и.д. зам.директор на Института (юли-септември 2010 г.)

Преподавателският опит на Орлин Събев включва курсове, четени в Софийския университет «Св. Климент Охридски», Философски факултет, специалност Библиотечно-информационни науки: в балакавърската и магистърската степен съответно през летния семестър на 2009-2010 академична година и от летния семестър на 2014-2015 г. до днес в магистърската програма «История на книгите и четенето», чийто ръководител съм аз. Лекционният му курс в последната е озаглавен «Между перото и пресата: формиране и развитие на печатната култура в Османската империя, XVIII-XIX век». Същият курс Събев води и в ШУ «Еп. Константин Преславски», Факултет по хуманитарни науки, Катедра «Турски език и литература» към магистърската програма «Балканистика» (от 2014 г. и продължава да преподава). Като хоноруван асистент през летния семестър на 1997-1998 г. е преподавал дисциплината «История на българските земи XV-XVII век» към Катедра «История», Факултет по хуманитарни науки на Шуменския университет.

Орлин Събев е научен ръководител на редовния докторант към ИБЦТ Теодор Д. Митев (януари 2014 – декември 2016), с тема на дисертационния труд «Вилаетската печатница и културната политика на управителите на Дунавския вилает (1865-1877).

Между 2001 и 2012 г. Събев специализира в редица реномирани научни институции, между които Принстънския и Колумбийския университети в САЩ; в The Skilliter Centre for Ottoman Studies, Cambridge, UK; New Europe College, Букурещ, Румъния; American Research Institute in Turkey (ARIT), Istanbul; Research Centre for Islamic History, Art and Culture (IRCICA), Istanbul; Research Center for Anatolian Civilizations (RCAC), Koc University, Istanbul; Ataturk Institute, Hacettepe University, Анкара, Турция.

Освен български и турски език, Орлин Събев владее писмено и говоримо английски, руски и френски език. Отличното владение на чужди езици и международният интерес към неговите научни трудове е видимо и в публикационната активност на кандидата. Голяма част от неговите студии и статии излизат не само на български език, но и на английски, турски, френски, немски. Нещо повече – докторската му дисертация за Робърт колеж е издадена на български и английски език, а хабилитационният му труд за доцент, посветен на историята на първата османска печатница на Ибрахим Мютеферика освен изданието на български език, претърпява четири издания на турски език.

Оценка на общата научна дейност на кандидата:

Кандидатът е представил за конкурса общо 3 монографии (едната на английски език), 35 студии (22 от тях публикувани на български език плюс 13 превода на турски, английски език, френски, немски и гръцки език), 26 статии (от които 20 на български език и 6 на турски и английски език), 3 статии в международни енциклопедични издания, 8 рецензии на и отзиви за книги (7 от тях в реферирани издания, повечето чуждоезикови). Тези публикации и участията на кандидата в научни форуми, за период от 11 години, свидетелстват за изключително динамична изследователска работа и видимо и авторитетно присъствие в международната *republique des lettres*. За това говорят и 387-те забелязани цитирания на негови публикации за периода 2006-2017 г., от които 240 пъти – в чуждестранни, 88 пъти български научни публикации и 59 цитирания в докторски дисертации.

През последните две-три десетилетия полето на историята на книгата - към което отнасям голяма част от изследователската

работа и публикации на Орлин Събев - стана толкова богато и разнообразно, че – по думите на един от най-изтъкнатите му изследователи Робърт Дарнтън – днес то изглежда не като поле, а като «тропическа дъждовна гора». В своята история книгите преминават през определен жизнен цикъл/комуникационна верига, който включва всички звена на създаването и използването им: тръгвайки от историята на авторството, издателската дейност, печатарството, книжарството, библиотеките и читателите.

Тематично, научната продукция на Орлин Събев се помещава в **няколко проблемни кръга** като **първият** от тях - **историята на книжовната култура на Югоизточна Европа през османския период** включва публикации, посветени на различни аспекти на *образованието* (най-вече на образователните институции), *книгопечатането* и *други «сегменти» от комуникационната верига* (по сполучливото определение на Робърт Дарнтън) *на книгата и четенето*.

Поради собствените си интереси и компетенции, ще се спра по-подробно именно на публикациите в тази предметна област. Част от представените за конкурса студии и статии продължават темата за историята и ролята на първата османотурска печатница (1726-1746), на която е посветен първият хабилитационен труд на Събев като разширяват хронологическия му обсег и детайлизират неговата проблематика. Бих искала специално да открия студията на английски език (Б1) за началния етап от формирането на османската печатна култура, в която освен емпиричния материал за османското първопечатно дело, Събев предлага интересни наблюдения и паралели със западноевропейското книгопечатане като влиза в диалог с американската историография за «печатната революция». Друга важна – според моето четене и дисциплинарен интерес –

студия на кандидата (Б 5.2) предлага един възможен отговор на дискуссионния въпрос защо османското книгопечатане се появява едва през 20-те години на XVIII век. Рецепцията на арабографичната печатна книга в османското общество е дискутирана в четири от публикациите на Събев (Б 7.1; Б 7.2; Б 7.3; Б 7.4), които се появяват не само на български, но и на английски и немски език. В опит да предложи отговор на въпроса защо при османските турци няма книгопечатане до първата половина на XVIII век, авторът противопоставя мненията на европейски пътешественици и на самите османци и прокарва мнението, че до началото на XVIII век в Османската империя не са съществували социално-културните предпоставки за това. Едва засиленото османско внимание към културните и техническите постижения на Западна Европа и (след) появата на приелия исляма трансилвански ренегат Ибрахим Мютеферика, готов да служи като печатар в султанския дворец това става възможно. Икономическите условия на съществуване на ранното османско книгопечатане, Събев разглежда в статия с интригуващото заглавие «Rich Men, Poor Men: Ottoman Printers and Booksellers Making Fortune or Seeking Survival (Eighteenth-Nineteenth Centuries)». С този текст авторът влиза в задочен диалог с добре известната теза за «печатния капитализъм» на британския историк Бенедикт Андерсън.

Вторият тематичен кръг от продукцията на Орлин Събев е посветен на **Робърт колеж и неговата роля за подготовката на интелектуалния елит на Европейския югоизток**. Кандидатът публикува две монографии, занимаващи се с историята на колежа – на английски и български език, които са неговата хабилитация са придобиване на научната степен «доктор на науките».

В периода 2006-2017 г. Събев продължава работата си по **историята на османските образователни институции в българските земи (XV-XVIII век) и османската образователна теория**. Издадените студии и статии по тази тема свидетелстват за неговия траен интерес към тази проблематика, водещи началото си от работата му по дисертацията за придобиване на образователната и научна степен «доктор», която той защитава през 2000 г.

В същото време Орлин Събев издава и ред **историографски и извороведчески изследвания** на български, английски, турски и френски език, в които публикува нови извори (османотурски, но не само) и засяга някои горещи дискуссионни теми.

Изключително интересни и новаторски (за българския и балканския контекст) са и публикациите, които – след пионерските изследвания на Олга Тодорова и Марк Дейвид Уайърс - се занимават със слабо изследвани въпроси като **сексуалността и проституцията и рецепцията на европейското изкуство** в Османската империя.

Последният тематичен кръг в изследователската работа на Орлин Събев е представен с една монография, хабилизационен труд за професурата («Книгата и нейният храм: история на османските библиотеки в България», 2017) и студии и статии (на български, турски и английски език), посветени на друг «сегмент» от комуникационната верига на книгата, свързан с нейната рецепция, с четенето и притежаването на книги: **османските частни и обществени библиотеки**. Това е проблематика, по която са работили и други български османисти, като най-утвърдената между тях (в българския и международния научен контекст) е Стоянка Кендерова.

Оценка на хабилизационния труд на Орлин Събев:

КНИГАТА И НЕЙНИЯТ ХРАМ: ОСМАНСКИТЕ БИБЛИОТЕКИ В БЪЛГАРИЯ

Последната книга на Орлин Събев - един от пионерите на историята на книгите и четенето в България (пък и в Югоизточна Европа) – принадлежи на ново поколение изследвания, издържани в най-добрите традиции на полето. Тя използва аналитични, сравнителни и количествени методи и очертава една пълнокръвна и колоритна картина на османската книжовната култура в дълъг и недостатъчно изследван исторически период. С внушителен обем, книгата е структурирана в увод, пет глави, заключение, приложения, списъци на съкращенията и таблиците, обяснения на принципите на транслитерацията, библиография и резюме на английски език. Несъмнено достойнство на изследването е използването на нови архивни и документални източници, изключително интересният илюстративен материал и сравнителните историографски отпратки, свидетелстващи за познаване не само на регионалния контекст, но и на световната историография по тази проблематика. Както обяснява самият автор, алюзията с храма, която присъства и в заглавието и в отделните глави на неговото изследване не е случайна и отпраща към сакралността на съхраняването и използването на книги в един традиционен свят, в който книгите са недостатъчни, (в икономически и интелектуален смисъл) недостъпни, сакрализирани.

Първа глава – «Книгата като храм. Османският дом на науките» е базирана върху по-ранните изследвания на Събев, които се занимават с османското образование и книгопечатането в Османската империя. Тя въвежда в османската образователна традиция и обговаря бавния и постепенен преход от ръкописната към печатна култура.

Втората глава – «Домът и книгата. Личните библиотеки» се занимава основно с притежателите на книги в София и Русе. Предложеният анализ черпи първична информация от описите на наследствата на жители на двата града (най-вече мюсюлмани, но и известен брой немюсюлмани); на такива, починали в близки населени места и на лица, временно пребиваващи в тях. Представени са количествени сведения за книгите и техният тематичен обхват; очертан е социалния и професионален профил на притежателите (читателите?!) на книги.

Трета глава – «Подслон за книгата. Библиотеки към медресета, джамии и дервишки обители» представя 1) библиотеките към медресета на Шериф Халил паша в Шумен; на Хаджи Бешир ага в Свищов; на Хаджи Осман ага в Пловдив; на Сатуризаде Хаджи Мустафа ага в Силистра; на Сейид Йомер ага в Пловдив; на Хафъз Исмаил ага в Пловдив и на Мирза Мехмед Саид паша в Русе; 2) библиотеките към джамии в Разград, Видин, София, Пловдив, Стара Загора, Никопол, Плевен, Варна, Провадия и Ямбол; 3) библиотеките към дервишки обители – в текето «Демир баба» при с. Свещари, Разградско; в това на Селяхаддин баба във Видин; и на ордена Шазилия в Русе. Авторът подчертава, че най-значителните библиотечни фондове са били създадени около османските медресета и са обслужвали нуждите от учебна книжнина и на учители и на ученици.

Четвърта глава - «Дом за книгата. Самостоятелни библиотеки», т.е. такива не свързани формално с медресета или джамии - запознава читателите с книжовните притежания на Кара Мехмед паша и на Софу Хасан ага във Видин; на Хаджи Али ага в Търново; на мюфтиите Мустафа ефенди и Мехмед ефенди и на Сейид Хаджи Ебубекир ефенди в София.

Последната Пета глава – «В храма на книгата. Ориенталската книжнина в библиотеките» се спира на обема, на функциите на мюсюлманските обществените библиотеки и предлага сравнителен анализ на броя и тематичния обхват на книжовните сбирки през различните периоди, разглеждани в изследването. Става ясно, че голяма част от тези богати обществени библиотеки възникват като малки сбирки към различни османски училища, джамии и дервишки обители, за да се влеят по-късно – през XIX век – в общодостъпния градски храм на книгата, отворен за всички любопитни читатели (и слушатели).

Представеното ново изследване на Орлин Събев е сериозен принос в българската, балканската и световната история на книгата, четенето и читателите. То е от интерес не само за специалистите османисти и историците на книгата и четенето, но и за всички, които се интересуват от културата на книгата и писаното слово. Книгата може да бъде използвана в различни университетски курсове, занимаващи се с културната история на европейския югоизток. Би било чудесно, ако освен на български език се помисли и за нейното издаване на английски език.

Критични бележки и препоръки:

Позволявам си отново да отбележа нещо, което споменах и по-рано, при предпубликационното обсъждане на книгата. Струва ми се, че по-точното заглавие би било «Книгата и нейният храм. Османските библиотеки в българските земи», а не «в България». На всички историци е ясно, че във времето с което се занимава това изследване България не съществува, а съобразяването с националистическата истерия и очаквания на масовия читател едва ли е научен бонус.

Лични впечатления:

Познавам Орлин Събев от повече от десет години и следя с интерес професионалния му път. Участвали сме заедно в международни конференции, свързани с историята на книгата/четенето, на които неговите презентации са привличали вниманието на някои от най-изтъкнатите специалисти, работещи в това сравнително ново за Югоизточна Европа научно поле. Бях член на журито за неговия докторски конкурс, на който той представи обемното си и сериозно изследване за една от най-емблематичните образователни институции на Балканите – Робърт колеж, публикувана (с известни различия) и на английски език. По моя покана, Орлин Събев е хоноруван преподавател в Катедра «Библиотекознание и научна информация» към Философски факултет на Софийския университет «Св. Климент Охридски», където води курсове в бакалавърската и магистърската степен.

Заключение:

Като член на научното жури по конкурса за професор, обявен от ИБЦТ «Проф. Ал. Фол», намирам, че материалите и научните публикации, представени от кандидата Орлин Стаменов Събев, отговарят на изискванията на ЗРАСРБ и на Правилника за прилагане на ЗРАСРБ на Научния съвет на Института за балканистика с център по тракология при БАН относно условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности.

Научните постижения на Орлин Събев и стойността на неговите иновативни и сериозни историко-културологични изследвания за българската и международната научна общност е несъмнена. С убеденост ще гласувам за заслуженото избиране на

доц. д.н. Орлин Ст. Събев на академичната длъжност «професор» за нуждите на Секция «Културна история на балканските народи» при ИБЦТ към БАН по професионално направление 2.2. История и археология, научна специалност «Документалистика, архивистика, палеография, вкл. историография и изворознание».

София,

7 ноември 2017 г.

Рецензентка:

(проф.д-р Красимира Даскалова)